

BOEKEN

Organiseer je eigen natuur

'Wegwijzer voor natuurprojecten' staat als ondertitel op de voorkant van het boek te lezen. Op de achterzijde staan enkele tientallen trefwoorden onder elkaar. Begrippen als akkerrand, graft, dijkbeemd, houtwal en vlindernatuur staan hier genoemd en suggereren dat het boek hier ook over gaat. Gelijk maar even opzoeken wat een graft of een dijkbeemd is. Beide woorden (maar ook de meeste andere woorden die op de achterkant staan opgesomd) staan echter niet in de inhoud genoemd. En eigenlijk gaat het boek daar ook niet over. Kort

samengevat gaat het boek vooral om de organisatie van een natuur-idee.

Het boek is opgebouwd uit vier delen. Het eerste deel geeft een overzicht van de motieven om natuurprojecten te starten. Het tweede deel beschrijft manieren om een natuurproject aan te pakken. Deel drie beschrijft de organisatie van een project en deel vier geeft een gedetailleerd overzicht van zoekmogelijkheden, organisaties en subsidies. Een CD-rom met tientallen achtergrondartikelen en beschrijvingen van praktijkvoorbeelden in het boek zelf completeren het boek. Uit de geboden informatie krijg je een gedegen overzicht van wat er allemaal komt kijken bij de organisatie en uitvoering van een goed natuur-idee. Ook voor eventuele problemen die je tegen kunt komen bij het betrekken van anderen bij de uitvoering (uitgewerkt in deel 1 van dit boek), of bij het opstellen van een haalbare doelstelling, worden in het boek allerlei handreikingen gedaan. De bruikbaarheid van het boek wordt verder verhoogd door de concrete suggesties voor het zoeken naar kennis en financiën. Een nadeel daarvan is natuurlijk dat dergelijke informatie snel gedateerd is. Bij de uitvoering van eigen natuur-ideeën zijn de vele praktijkvoorbeelden nuttig om te lezen, want niets is tenslotte zo inspirerend als de praktijk zelf.

Dit boek is een prima start om een goed natuur-idee om te zetten in een uitgewerkt en uitvoerbaar plan. Wel zullen er bij de concrete uitvoering van het natuur-idee nieuwe vragen rijzen. Want niet alle vragen uit de praktijk kunnen in dit ene boek worden beantwoord. Vragen als "Wat kan ik inzaaien op de grondsoort die bij mij voorkomt?" en "Tijdens welk seizoen moet ik maaien en hoe vaak?" worden niet of slechts met een enkel woord behandeld. Dergelijke vragen, voor wat betreft het vlinder- en libellen-vriendelijke beheer, worden wel in de 'Praktijkgids natuurbheer voor vrijwilligers; vlinders en libellen als leidraad' beantwoord. Dit boek zal deze zomer in de zelfde serie bij de KNNV verschijnen. 'Organiseer je eigen natuur' is daarmee het eerste boek in een serie die een waardevolle bijdrage zal leveren aan het stimuleren van natuurprojecten door vrijwilligers.

Redactie: B. van Leeuwen, J. van Leeuwen & W. van Strien. KNNV Uitgeverij, Utrecht, Prijs: f 59.50, ISBN: 90 5011 142 4.

Dick Groenendijk & Titia Wolterbeek

Indicatorsoorten voor droge duinen

Staatsbosbeheer en het Kiwa zijn in 1995 begonnen met het uitgeven van de serie Indicatorsoorten. Dit is een serie van boekjes met veldgidsen die het mogelijk maken verzuring, verdroging en eutrofiëring aan de hand van plantensoorten te herkennen. Recent is in de serie indicatorsoorten deel 8 van droge duinen verschenen. Het deeltje gaat uitsluitend over indicatorsoorten voor de droge duinen, want zowel kalkarme als kalkrijke duinvalleien, deel 6 en 7 zijn nog niet verschenen.

Aangezien de droge duinen gezien de aard van het type geen last hebben van verdroging gaat het in deze deeltjes om indicatorsoorten voor verzuring en eutrofiëring. Wanneer herkenning van verdroging, verzuring en eutrofiëring in het veld wordt vergemakkelijkt, dan kunnen terreinbeheerders eerder deze processen signaleren en maatregelen voor natuurherstel uitvoeren.

Het boekje bevat een uitstekend hoofdstuk over de ecologie van het droge duinsysteem en een beschrijving over de ontwikkelingen van duinlandschappen. Dit hoofdstuk vormt een zeer goede samenvatting van de recente kennis over de droge duinen in Nederland. Bovendien staan er ook talloze nieuwe feiten in die een nieuw licht werpen op de ecologie van het droge duinsysteem.

Het belangrijkste nadeel van dit hoofdstuk is de zeer hoge informatiedichtheid en de overvloedige hoeveelheid kennis. Dit gaat soms ten koste van de leesbaarheid. Het maakt het boek van een grote wetenschappelijke waarde, maar zal de minder ingewijde wellicht wel eens moedeloos maken, omdat hij door de vele bomen het bos niet meer ziet.

Hoofdmoot van het boek wordt gevormd door de tabellen met de indicaties. Dit deel wordt ook als apart regenwaterbestendig veldboekje meegeleverd. De informatie in deze tabellen is van hoge kwaliteit en bruikbaar. Interessant is dat in deze tabellen ook de worteldiepte

van de soorten is opgenomen. Er komen in totaal zeven plantengemeenschappen aan bod. De indicatiewaarde van 87 soorten hogere planten, 21 soorten bladen levermossen en 17 soorten korstmossen wordt uit de doeken gedaan. Het is op het eerste gezicht verwarrend dat er bij een aantal plantengemeenschappen verschillende tabellen worden gegeven voor het type in de kalkrijke (renodunaal district) en voor het type in de kalkarme duinen (waddendistrict). Wat ik niet begrip is waarom de associatie van zandha-ver en helm in het waddendistrict ontbreekt. Uit een andere tabel kan ik halen dat ik hiervoor de tabel uit de kalkrijke duinen mag gebruiken, maar dat is niet direct duidelijk. Wat mij betreft had de toevoeging R (bestemd voor Renodunaal district) hier kunnen worden weggelaten.

Opvallend ook is dat de struwelen en bossen van de duinen ontbreken, omdat er door de auteurs geen regionale indicatorsoorten konden worden geselecteerd. Dit blijft jammer in een periode waarin de struwelen en duinbossen toeneemen.

Nog enige puntjes van kritiek: op pagina 12 staat een referentie die ik niet in de literatuurlijst terug kon vinden. (De Hullu et al., 1993). Jammer blijft dat de afbeeldingen in de serie in zwart-wit zijn en vaak (te) klein en donker worden afgedrukt. Het boekje indicatorsoorten in de droge duinen is desalniettemin voor de duinbeheerder een belangrijk hulpmiddel bij het beheeren van het duingebied. Wel zal hij enige tijd uit moeten trekken om de in dit boekje verzamelde kennis tot zich te nemen. Voor de liefhebber die graag door de duinen wandelt, voert het boekje mogelijk te ver, omdat het gebruik veel voorkennis van plantengemeenschappen en soorten vraagt. Laat dit voor de gemotiveerde liefhebber echter geen beletsel zijn.

C.J.S. Aggenbach en M.H. Jalink. Indicatorsoorten voor verdroging, verzuring en eutrofiëring in de droge duinen. Deel 8 droge duinen. Staatsbosbeheer Driebergen/KNNV uitgeverij. ISSN 0926-4558 1995-4 Prijs: f 39,90 voor boek en veldversie.

Arnout-Jan Rossenaar

Veldgids Nederlandse Flora

In de serie veldgidsen van de KNNV is onlangs een Nederlandse Flora verschenen. Alle in Nederland voorkomende wilde planten kunnen hiermee op naam worden gebracht. Dat is althans de bedoeling van de gehanteerde nieuwe methode die het determineren vergemakkelijkt. Voor veel amateurs is determineren aan de hand van de gebruikelijke sleutels, hoofdzakelijk op grond van bloemenkenmerken, een lastige zaak. De vernieuwende benadering berust veel meer op duidelijk waarneembare, bij voorkeur vegetatieve, veldkenmerken. Heldere tekeningen illustreren het geheel. Het succes ervan is beproefd in diverse cursussen. Daarom is deze veldgids een aanwinst voor diegenen die ontmoedigd worden door het turen naar stampers en onderstandige vruchtbeginsels.

Helaas heeft de flora ook nadelen. De uitvoering ervan is buitengewoon sober in vergelijking met de eerdere veldgidsen. Het is dus geen aantrekkelijk boek om zomaar in te bladeren. Alleen het omslag is in kleur. De soortbeschrijvingen zijn uiterst summier. Informatie over zeldzaamheid, landschapstype en milieukarakteristiek zijn vervat in lastig leesbare codes. Informatie over verspreiding en opname in de

Rode Lijst ontbreekt zelfs. En toch is deze flora groter en zwaarder dan de 'Heukels'. Voor een echte veldgids was het gebruik van lichter papier aan te bevelen geweest. Tenslotte hebben sommige experts stevige kritiek op de betrouwbaarheid en de helderheid van de alternatieve determinatiemethode.

Al met al een boekwerk dat gemengde gevoelens oproept. Prima dat er een andere determinatiemethode is ontwikkeld en lof voor de fraaie tekeningen. Jammer dat het zo'n zware pil is geworden die niet direct uitnodigt om het veld mee in te gaan.

H.C. Eggelte (2000), *Veldgids Nederlandse Flora*. KNNV Uitgeverij, Utrecht. 423 pp. ISBN 90-5011-135-1. Prijs f 69,50.

Michiel Wallis de Vries

Tirion insectengids

De Duitse insectengids van Heiko Bellman is nu in het Nederlands uitgegeven door Tirion. Een boek over insecten is altijd gedoemd onvolledig te zijn, er zijn immers ruim 35.000 soorten insecten in de Benelux. Wel kan een dergelijk boek een mooie dwarsdoorsnede geven van de insectenfamilies in de Benelux en een hulpmiddel zijn voor het determineren van de algemeenste en opvallendste soorten. De dwarsdoorsnede door de gevarieerde insectenwereld is zonder meer geslaagd. Het is heerlijk om te bladeren tussen de roofvliegen, langpootmuggen, microvlinders, aaskevers, goudwespen en bidsprinkhanen. De foto's zijn van een zeer goede kwaliteit. Het is moeilijk om er een topper uit te halen, maar de wegwesp die een wolfs-spin aanvalt is mijn favoriet.

Kun je dan ook determineren met deze gids? De gids is uit het Duits vertaald en als gevolg daarvan zijn ook soorten uit de Alpen opgenomen. Dat is op zich geen probleem als van de belangrijke groepen ook de in Nederland algemeenste soorten zijn opgenomen. En dat is niet het geval. Zo is wel de zuidelijke bronlibel (niet in Nederland) opgenomen, maar niet de grote rodoogjuffer (algemeen in Nederland). Van de niet in Nederland voorkomende zweefvlieg *Spilomyia diophthalma* staan maar liefst twee foto's afgebeeld, terwijl ik een afbeelding

van een soort uit het geslacht *Syrphus* of *Eupeodes* mis. Het determineren met deze gids kan dus alleen met de grootste voorzichtigheid. Ik heb maar zeer weinig slordigheidjes kunnen vinden. De foto's van de blaaskopvliegen *Myopa buccata* en *Physocephala rufipes* zijn omgewisseld. Verder zijn drie Nederlandse namen van dagvlinders onjuist: kommadikkopje, ooievaarsbekblauwtje en pimperlindikkopje.

Kortom, een prachtige en verzorgde gids boordevol duidelijke foto's die een mooi beeld geven van de fascinerende insectenwereld.

Bellman, H. *Insectengids*.
Tirion Uitgevers, ISBN 90 5210
1329, prijs f 59,90

Robert Ketelaar